

КОН'ЮНКТУРА РИНКУ ЛАБОРАТОРНИХ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто сутність досліджень кон'юнктури ринку лабораторних медичних послуг, понятійний апарат досліджень кон'юнктури, надано трактування медичної послуги та авторське визначення лабораторної медичної послуги

Постановка проблеми. Сьогодні ринок лабораторних медичних послуг дуже стрімко розвивається. Сучасні тенденції в галузі охорони здоров'я, вплив науково-технічного прогресу на медицину, бурхливий розвиток ринку медичних послуг визначає актуальність даної проблематики та спонукає до вивчення особливого предмету дослідження ринку, – його кон'юнктури.

Дослідження ринку лабораторних медичних послуг передбачає аналіз тенденцій його розвитку, а також виявлення умов та чинників, що в певний момент найбільш вагомо впливають на формування попиту та пропозиції на даному ринку.

Стан вивчення проблеми. Вивченню сутності кон'юнктурних досліджень різних ринків присвячено багато робіт зарубіжних та вітчизняних вчених, але ринок лабораторних медичних послуг недостатньо вивчений і потребує детальнішого розгляду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Еволюцію теоретичних підходів до загальних питань вивчення кон'юнктури можна простежити в роботах зарубіжних та вітчизняних вчених І. Біляєвського, А. Войчака, А. Вагнера, В. Репке, М. Кондратьєва, В. Карпова, В. Кучеренка, С. Первушина, Г. Касселя,

Ф. Лассалья, К. Жюглара, І. Кауфмана, Д. Костюхіна, С. Кузнеца, П. Левшина, Г. Менша, У. Мітчелля, С. Нікітіна, Д. Опаріна, Ф. Піскоппеля, А. Шеффле, Ф. Хайєка та ін.

Процеси функціонування ринку медичних послуг знайшли відображення в роботах С. Столярова, І. Тогунова, Н. Малахової, І. Полякова, О. Коробкової, А. Кулікова, В. Бутової, Д. Кича, А. Фоміна, В. Ковальського, В. Засадько, М. Тищенко та ін.

Мета дослідження. Аналіз теоретичних засад дослідження кон'юнктури ринку лабораторних медичних послуг.

Викладення основного матеріалу. Для проведення кон'юнктурних досліджень ринку лабораторних медичних послуг необхідно, перш за все, розглянути понятійний апарат та визначити специфічні особливості цього ринку.

Категорія "ринок" – базова для економічної науки. Слід звернути увагу на те, що трактування цієї категорії залежать від мети та особливостей дослідження.

В сучасній економічній, науковій, навчальній, довідковій та періодичній літературі наводяться різні судження, визначення щодо тлумачення цієї категорії. З метою узгодження трактування поняття "ринок" розглянемо існуючі підходи в літературі (табл. 1).

Таблиця 1. Підходи до трактування поняття "ринок" в літературних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
1.	Белявцев М. І. Маркетинг [1]	<i>Ринок</i> – сукупність існуючих або потенційних продавців і покупців, що здійснюють операції з купівлі-продажу певних товарів або послуг (с.26)
2.	Ілляшенко С. М. Маркетинг: бакалаврський курс [4]	<i>Ринок</i> – сукупність фактичних і потенційних споживачів і продавців товару (виробів та послуг), які отримують їх шляхом обміну (с. 1126)
3.	Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Економікс: принципи, проблеми і політика [7]	<i>Ринок</i> – це інститут або механізм, який зводить разом покупців (пред'явників попиту) і продавців (постачальників) конкретного товару (с. 928)
4.	Маркетинг. Терміни та визначення понять [8]	<i>Ринок</i> – сфера обміну, яка характеризується системою економічних відношень між виробниками і споживачами продукції та послуг у процесі їх реалізації (с. 6)
5.	Павленко А. Ф. Маркетинг [9]	<i>Ринок</i> – це інститут чи механізм, який об'єднує покупців і продавців товарів чи послуг, де покупці хочуть і спроможні щось купити, а продавці – зацікавлені в продажу товарів і згодні на обмін (с. 21)
6.	Тлумачний словник економіста [13]	<i>Ринок</i> – система товарно-грошових відносин у сфері обміну, що сприяє реалізації товарів та послуг (с. 227)

Таким чином, ринком можна вважати сферу прояву економічних відносин між виробниками та споживачами товарів, тобто ту економічну категорію, яка відображає ступінь розвитку обміну, стан та співвідношення попиту й пропозиції на товари в світовому, національному, регіональному розрізі.

Особливим предметом дослідження ринку лабораторних медичних послуг є його кон'юнктура. Це поняття в економічній літературі на сьогодні є суперечливим і невизначеним, тому важливо з'ясувати сутність даної категорії. Звернувшись до

історії, доцільно прослідкувати процес становлення поняття "кон'юнктура" і визначень та теорій, пов'язаних із нею.

Як термін, "кон'юнктура" була визначена Фердинандом Лассалем у його полімістичній роботі проти Ф. Шульце-Деліча: поняття кон'юнктури ототожнювалось з уявами про зв'язану сукупність усіх існуючих невідомих обставин, які оточують людину меркантильного світу [6].

В сучасній економічній та спеціальній довідковій літературі вченими даються наступні визначення поняття "кон'юнктура" (табл. 2).

Таблиця 2. Підходи до трактування поняття "кон'юнктура" в літературних джерелах

№ з/п	Джерело	Визначення
1.	Беляевский И. К. Маркетинговые исследования: информация, анализ, прогноз [2]	<i>Кон'юнктура ринку</i> – це стан ринку або конкретна економічна ситуація, яка склалася на ринку в даний момент чи за обмежений відрізок часу під дією комплексу сил, факторів та чинників (с. 107)
2.	Ілляшенко С. М. Маркетинг: бакалаврський курс [4]	<i>Кон'юнктура ринку</i> – ситуація, що склалася на ринку, збіг обставин або стан речей на ринку, які здатні впливати на господарську діяльність конкретного підприємства і розвиток економіки в цілому (с. 1115)
3.	Маркетинг. Терміни та визначення понять [8]	<i>Кон'юнктура ринку</i> – умови, що складаються на ринку в певний період часу і конкретному місці, регіоні (с. 7)
4.	Тлумачний словник економіста [13]	<i>Кон'юнктура ринку</i> – сукупність конкретних умов суспільно-економічного, соціального, політичного характеру, що діють у певний час і суттєво впливають або можуть вплинути на співвідношення попиту і пропозиції у процесі руху товарів зі сфери виробництва у сферу торгівлі та споживання (с. 169)

Кон'юнктура являє собою комплексне і швидкозмінне явище, яке відображає динамічність та стихійність, непередбачуваність розвитку ринку.

Кон'юнктура – важлива галузь економічної науки, що досліджує її динамічний напрям. Вона розглядає господарські процеси в постійній зміні і розвитку. Без кон'юнктурних досліджень неможливо домогтися успіху. Кон'юнктура вказує на сукупність факторів і умов, що впливають на розвиток ринкового процесу.

У процесі ринкових досліджень вивчається як загальноекономічна кон'юнктура, так і кон'юнктура конкретних товарних ринків.

На думку автора, кон'юнктура – економічна ситуація на ринку, на яку впливають співвідношення між попитом і пропозицією, рівень динаміки цін, товарних запасів та інші показники й чинники.

Дослідження загальноекономічної кон'юнктури включають [9]:

– вивчення величини і співвідношення попиту та пропозиції товарів;

– аналіз стану й динаміки платоспроможності, рівня та зміни значень оптових і роздрібних цін, номінальних і реальних доходів, механізму функціонування ринку цінних паперів і грошового обігу, динаміки продуктивності праці, обсягів капіталовкладень, величини основних макроекономічних показників і т. п.

Дослідження кон'юнктури конкретного ринку передбачає [9]:

– визначення показників попиту та пропозиції досліджуваного товару чи послуги (обсяги, структура, динаміка, еластичність);

– визначення показників пропорційності (співвідношення попиту та пропозиції, товарна структура товарообороту, частки ринку, структура покупців та продавців, регіональна структура);

– визначення тенденцій розвитку обсягів продажу, цін, товарних запасів, інвестицій, даних щодо стійкості та циклічності ринку, стану його ділової активності (портфель замовлень, кількість, розмір, частота та динаміка угод);

– аналіз ризиків, що мають місце, характеристику масштабів ринку (кількість продавців та покупців, рівень приватизації та монополізації, стан конкуренції і т. п.) [9].

Кон'юнктурні дослідження являють собою визначену систему дій, заходів науково-дослідної діяльності, спрямованих на одержання достовірних інформаційних матеріалів про стан кон'юнктури товарного чи регіонального ринку, про співвідношення попиту і пропозиції товарів та послуг, ступінь масовості попиту, відповідність обсягів, структури і якості товарної продукції обсягам, структурі і якості попиту, відповідність матеріально-технічної бази торгівлі потребам розвитку ринку тощо [6].

Залежно від поставленого завдання, кон'юнктурні дослідження можуть істотно відрізнятися за такими параметрами, як об'єкти дослідження (наприклад, дослідження кон'юнктури певного ринку у світовому масштабі чи у масштабі окремої національної економіки або обраного регіону), а також обсяг потрібної інформації (тобто обсяг масивів накоплюваних даних). Проте, у будь-якому випадку, прагнення передбачити зміни ринкової ситуації і прийняти своєчасні та обґрунтовані управлінські рішення є рушійною силою проведення дослідження кон'юнктури. Можні виділити кілька основних етапів проведення дослідження кон'юнктури (рис. 1).

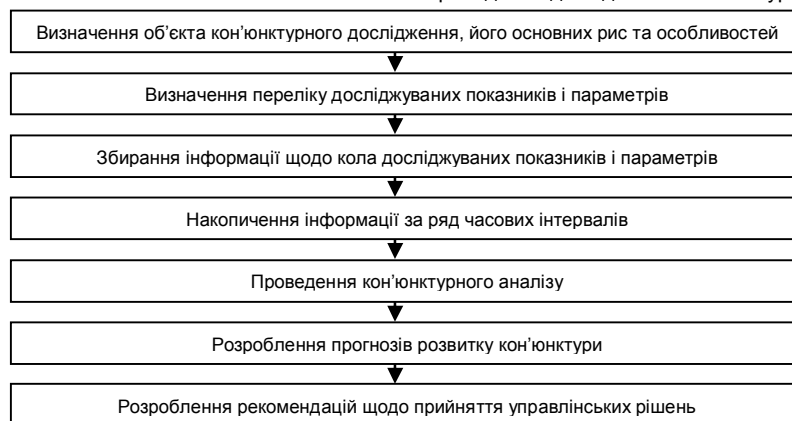

Рис. 1. Блок-схема проведення дослідження кон'юнктури

Кон'юнктурні дослідження передбачають вирішення ряду завдань, які М.Д. Кондратьєв звів до трьох основних [6, с. 74-75]:

1) характеристика дослідження фактичного стану і тенденції зміни кон'юнктури;

2) пояснення причин існуючого руху кон'юнктури і висування її теорії;

3) постановка та вирішення проблеми, пов'язаної з прогнозом зміни кон'юнктури.

Обов'язковою умовою дослідження кон'юнктури ринку є постійне спостереження за ринком, оскільки ринок розвивається згідно з імовірнісними законами і піддається різним коливанням. Крім того, необхідно сформулювати інформаційну базу для якісного та оперативного аналізу.

Основними джерелами інформації для кон'юнктурного аналізу є дані статистичної та податкової звітності. Також збирають інформацію, використовуючи методи вибіркового спостереження, спеціальних періодичних і моментних обстежень. Для одержання безперервної інформації використовують моніторинг. Кон'юнктуру інформацію можна одержати за допомогою кон'юнктурних індикаторів, тобто оцінюють показники, які характеризують основні параметри ринку, їх стан та зміну.

Кон'юнктурна інформаційна база даних повинна оновлюватися з певною періодичністю, мати організовану структуру бази даних та репрезентативний ступінь охоплення ринку.

Перш ніж приступити до вивчення сутності кон'юнктурних досліджень ринку лабораторних медичних послуг, необхідно визначити поняття "послуги" та її особливості.

Згідно з п. 17 ч.1 ст.1 Закону України "Про захист прав споживачів" № 1023-XII-ВР від 12.05.1991 р., послуга – діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного, визначеного договором, матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [11].

Незважаючи на значне різноманіття трактувань поняття "послуга" та підходів до її класифікації, в економічній літературі відсутні чіткі тлумачення поняття "медична послуга".

В науковій медичній літературі надаються наступні тлумачення.

Медична послуга – це будь-яка професійна дія, спрямована на зміну або збереження фізичного або психічного здоров'я, з метою отримання користі її споживачем (пацієнтом), в тій чи іншій формі. Таке визначення дає С. Столяров [12, с. 65].

Медична процедура (послуга) – послідовно визначені дії або комплекс дій медичного персоналу направлені на діагностику, лікування або профілактику захворювання, які мають самостійне закінчене значення і певну ціну [3].

Суттєвим для визначення медичної процедури є їх розподіл на прості та складні (комплексні).

Проста медична процедура (послуга) – неподільна послуга, яка виконується медичними фахівцями для пацієнта в обсязі одного з елементів діагностики, лікування або профілактики.

Складна (комплексна) медична процедура (послуга) – комплекс послідовних дій, який виконується медичними фахівцями для пацієнта і складає набір простих медичних процедур (послуг) з метою формування окремих етапів медичної допомоги [3].

На думку автора, медична послуга – різновид медичної діяльності, що при необхідності надається професійними медичними працівниками, спрямована на профілактику, діагностику та лікування захворювань, оздоровлення організму, відновлення його фізичного та психічного здоров'я, та має самостійне закінчене значення і вартісну оцінку.

Медична послуга є результатом виконаної роботи медичними працівниками з використанням знань в області медицини і матеріальних затрат.

Медичні послуги мають наступні основні характеристики, які відрізняють їх від послуги в загальному розумінні: відсутність володіння; нерозривність виробництва та споживання послуги; нездатність послуг до зберігання; мінливість якості [12, с. 66].

Важливою складовою медичної послуги являються лабораторні дослідження. Майже всі діагнози вимагають лабораторного підтвердження (верифікації).

Лабораторна діагностика виникла і сформувалась на стику таких фундаментальних наук, як хімія, фізика, біологія та клінічна медицина.

Лабораторні дослідження є наймасовішими діагностичними процедурами в охороні здоров'я. Від 30 до 45% випадків захворювань не може бути правильно діагностовано без даних об'єктивного обстеження, серед яких результати клінічних лабораторних досліджень складають від 60 до 80 % [14].

Лабораторні послуги в Україні надають лабораторії в державних медичних установах і приватні лабораторії.

Лабораторна діагностика є невід'ємною частиною лікувально-діагностичного процесу. Отже, для його реалізації необхідна лабораторно-діагностична база, що відповідає сучасним вимогам проведення клінічних та біохімічних тестів різного рівня складності.

Але всі лабораторії в Україні дуже неоднорідні, багато з них має застаріле обладнання здатне виконувати лише елементарні дослідження.

Згідно трактування Наказу МОЗ від 10.02.2010 № 96 "Питання організації лабораторної служби", поняття "лабораторна медицина" і "клінічна лабораторна діагностика" – синоніми [10].

Клінічна лабораторна діагностика (лабораторна діагностика) – медична діагностична спеціальність, що складається із сукупності досліджень біоматеріалу людського організму на базі використання гематологічних, загальноклінічних, паразитарних, біохімічних, імунологічних, серологічних, молекулярно-біологічних, бактеріологічних, генетичних, цитологічних, токсикологічних, вірусологічних методів, зіставлення результатів цих методів з клінічними даними і формулювання лабораторного висновку.

У клінічній практиці методи лабораторної діагностики допомагають установленню діагнозу захворювання, визначенню характеристики тяжкості, періоду і терміну захворювання, його прогнозу та контролю за результатами лікування.

Завдання клінічної лабораторної діагностики:

– вивчення закономірностей і встановлення меж нормальних індивідуальних коливань кожного досліджуваного параметра складу біологічних рідин і тканин;

– дослідження закономірностей взаємозв'язків патологічних відхилень цих параметрів з конкретними нозологічними формами; розроблення методів дослідження клітинного і хімічного складу біологічних рідин; визначення вимог до якості виконання аналітичного дослідження, розроблення оптимальних методів і засобів забезпечення цих вимог; установлення діагностичної цінності окремих лабораторних тестів і визначення їх раціональних комбінацій, розроблення оптимальних способів їх застосування в діагностиці хвороб [5].

Лабораторна діагностика – це частина клінічної діагностики, яка вивчає та оцінює фізіологічний стан організму, клітинний і хімічний склад крові, біологічні властивості тканин і рідин, виявляє збудників хвороб та захворювання. Серед об'єктивних діагностичних методів результати лабораторних досліджень посідають одне з перших місць, оскільки дають змогу виявити патологію задовго до очевидних змін в органах та появі симптомів хвороби.

Лабораторні дослідження проходять в спеціально відведених місцях – лабораторіях.

Лабораторія – це діагностичне відділення закладу охорони здоров'я, в якому проводяться дослідження різноманітних біопроб, результати яких в комплексі з наявними у пацієнта клінічними даними формують клініко-лабораторні синдроми, а нерідко дозволяють і відразу встановити діагноз.

За профілем медичні лабораторії поділяються на: клінікодіагностичні (КДЛ), бактеріологічні, серологічні, біохімічні, цитологічні, імунологічні та генетичні.

До сьогодні зміст поняття "лабораторна медична послуга" ще не визначено в Основах законодавства України про охорону здоров'я. Немає трактування поняття й у медичній літературі. Тому автор пропонує наступне визначення: "Лабораторна медична послуга – комплекс діагностичних і лікувальних заходів, спрямованих на визначення певних клінічних показників з метою виявлення, профілактики та лікування захворювань".

Можна виділити такі підстави для застосування лабораторних досліджень:

1. Раннє виявлення захворювань.
2. Діагностика хвороби.
3. Діагностика ураження визначеного органу.
4. Моніторинг життєво важливих функцій.
5. Моніторинг реакції на лікувальні заходи.
6. Лікувальний моніторинг.

Ринок медичних послуг – це сукупність соціально-економічних відносин у сфері охорони здоров'я.

Ринок лабораторних медичних послуг слід розглядати як єдину систему, яка має певну ієрархію, з певними взаємозв'язками та пропорціями між його частинами. Структура ринку медичних послуг та ринку лабораторних медичних послуг схематично зображена на рис. 2.

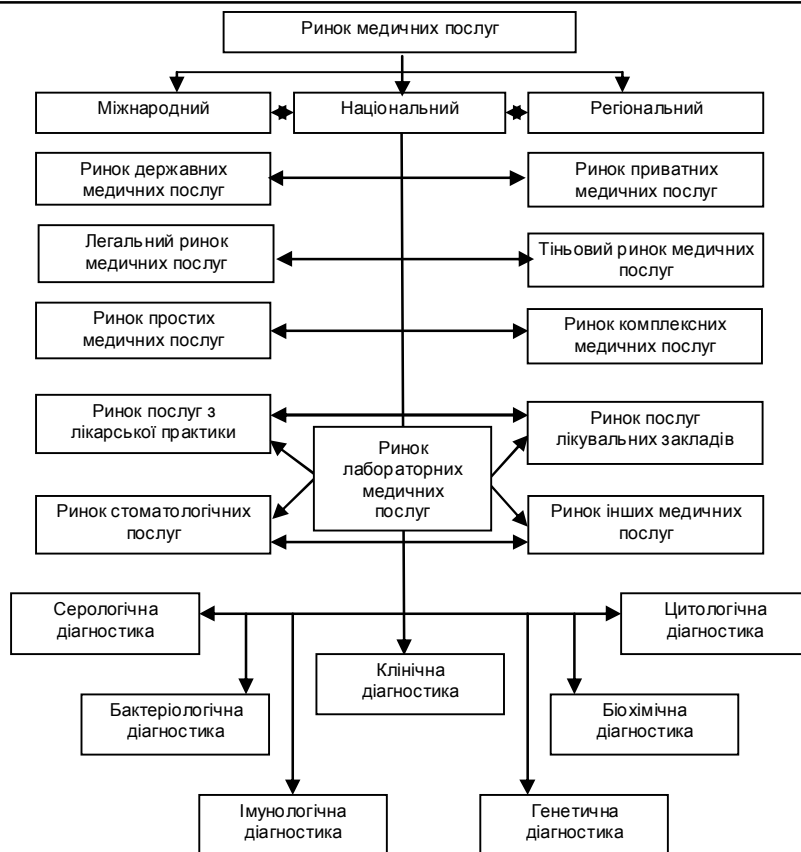

Рис. 2. Загальна структура ринку медичних послуг та ринку лабораторних медичних послуг (розроблено автором)

Взаємозв'язок субринків (рис. 2) зумовлений тим, що лабораторні медичні послуги стали першими об'єктивними діагностичними технологіями в історії розвитку медицини. Процес розширення діапазону лабораторних аналітичних технологій став особливо інтенсивним в II половині 20 століття. Доступними для якісної та кількісної оцінки стали практично всі клітинні та хімічні компоненти біологічних матеріалів, які дозволяють точно характеризувати стан органів та фізіологічних систем організму людини і відповідно представляють клінічний інтерес.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Лабораторна діагностика – один із пріоритетних напрямів медичної діяльності, який постійно розвивається. Без даних лабораторних аналізів неможлива не тільки постановка клінічного діагнозу, але й контроль за ефективністю та безпекою лікарської терапії. Протягом останніх десяти років в світі спостерігається бурхливий розвиток клінічної лабораторної діагностики, зумовлений загальними тенденціями в галузі охорони здоров'я, розвитком біотехнологій, доказової медицини та науково-технічним прогресом. Тому подальше вивчення ринку лабораторних медичних послуг та дослідження кон'юнктури цього ринку є необхідним та актуальним.

Подальші дослідження мають проводитись з врахуванням динамічного аспекту розвитку ринку лабораторних медичних послуг в Україні.

Список використаної літератури:

1. *Белявцев М. І.* Маркетинг: Учеб. пособ. / М. І. Белявцев, Л. М. Іваненко. – Донецьк: ДонУ, 2003. – 340 с.
2. *Беляевский И. К.* Маркетинговые исследования: информация, анализ, прогноз: учеб. пособие / И. К. Беляевский. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 320 с.
3. Галузевий класифікатор "Довідник медичних процедур (послуг) та хірургічних операцій" [Електронний ресурс]: офіційний сайт клініки "Гравіс". – Режим доступу: <http://www.garvis.com.ua/dovidnyk/insi/help/ru.html>.
4. *Ілляшенко С. М.* Маркетинг: бакалаврський курс: підручник / С. М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга,

2009. – 1134 с.
5. Клінічна лабораторна діагностика [Електронний ресурс]: Фармацевтична енциклопедія. – Режим доступу: <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/3566/clinichna-laboratorna-diagnostika>.
6. *Кондратьев Н. Д.* Проблемы экономической динамики / Редкол. Л.И. Абалкин (отв. ред.) и др. – М.: Экономика, 1989. – 526 с.
7. *Макконнелл К. Р.* Экономикс: принципы, проблемы и политика; пер. 16-го англ. изд. / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю. – М.: ИНФРА-М, 2006. – XXXVI, 940 с.
8. Маркетинг. Терміни та визначення понять: ДСТУ 3294-95. – [Чинний від 1997-01-01]. К.: Держстандарт України, 1995. – 19 с.
9. *Павленко А. Ф.* Маркетинг: підручник / А. Ф. Павленко, А. В. Войчак. – К.: КНЕУ, 2003. – 246 с.
10. Питання організації лабораторної служби [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства охорони здоров'я від 10 лютого 2010 р. № 96 // Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua>.
11. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс]: Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII: за станом на 01 березня 2012 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
12. *Столяров С. А.* Рынок медицинских услуг: Некоторые его характеристики, проблемы и аспекты управления: монография 3-е изд. испр. и дополн. / С. А. Столяров. – Барнаул: АзБука, 2005. – 269 с.
13. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. М. Гончарова. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 264 с.
14. Якісна та своєчасна лабораторна діагностика – запорука здорової нації [Електронний ресурс]: Новини Міністерства охорони здоров'я // Міністерство охорони здоров'я України. – Режим доступу: <http://www.moz.gov.ua>.

ЧЕРНЕНКО Дарина Ігорівна – магістрант Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна.

Наукові інтереси:

– кон'юнктурні дослідження ринку послуг.